

FELSEFE DÜNYASI

2012/1 Sayı: 55 YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Ahmet İNAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Prof. Dr. Celal TÜRER
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR
Yard. Doç. Dr. Şamil ÖÇAL
Dr. Necmettin PEHLİVAN

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S
INDEX ve TUBİTAK/ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

PK 21 Yenişehir/Ankara
Tel & Fax: 0 312 231 54 40

Fiyatı: ₺ 20 (KDV Dahil)

Banka Hesap No: Vakıf Bank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Alınteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11 Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

“DEĞERLER” ÇALIŞTAYI ÜZERİNE NOTLAR

Harun KUŞLU*

Türk Felsefe Derneği'nin 25. kuruluş yılı münasebetiyle planladığı çalışmalar dizisinin ilki, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi (Mantık Anabilim Dalı) işbirliğiyle 18 Mayıs 2012 tarihinde, Sakarya Üniversitesi'nde gerçekleştirildi. Değerler felsefesinin masaya yatırıldığı çalıştayın konu başlığı “Değerlerimiz Değişiyor mu?” şeklinde belirlenmişti. Burada biz, tuttuğumuz notlar el verdiği ölçüde, çalıştaya dair tasvirî bir yazı ortaya koymaya çalışacağız. Ancak ilerleyen zamanda, çalıştayın ses kayıtları çözümlenerek, daha kullanışlı bir metnin ortaya çıkartılması hedeflenmektedir.

Üç oturum şeklinde gerçekleştirilen çalıştayın her oturumunda bir sunum yapılarak daha sonra konu, katılımcılar tarafından müzakere ve mülahaza edildi. Birinci oturumda, Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi) oturum başkanlığı yaparken Prof. Dr. Recep Kaymakcan (Sakarya Üniversitesi) “Değerler Felsefesinin Değerler Eğitime Katkıları” başlıklı bir sunum yaptı. Prof. Dr. Hakan Poyraz'ın (Sakarya Üniversitesi) oturum başkanlığını üstlendiği ikinci oturumun sunumu Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya (İstanbul Üniversitesi) tarafından yapıldı ve sunum başlığı “Yeni Neslin Anatomisi: “Değer”siz Kimlik” şeklindeydi. Üçüncü ve son oturum, Prof. Dr. Celal Türer'in (Ankara Üniversitesi) başkanlığıyla ve Prof. Dr. Ali Durusoy'un (Marmara Üniversitesi) “Değer” Değerlendirilmeye Değer mi?” başlıklı sunumuyla gerçekleşti.

Birinci oturumun sunumuna geçilmeden önce Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. H. Mehmet Günay açılış konuşması yaptı. Türk Felsefe Derneği, SAÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi işbirliğiyle gerçekleştirilen çalıştayın amacına ulaşması ve akademik olarak verimli geçmesi temennisiyle sözü oturum başkanı Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi'ye bıraktı.

Korlaelçi sözlerine başlarken Türk Felsefe Derneği'nin 25. yılına ulaştığını belirterek, 19 üye ile kurulan derneğin bugün itibarıyla yaklaşık 240 üyeye sahip olduğunu ve bu durumdan dolayı mutluluk duyduklarını ifade etti. Ayrıca dernek bünyesinde akademik yayın faaliyetlerini sürdüren *Felsefe Dünyası* dergisinin 55. sayısını çıkartmaya hazırlandığını dile getiren Korlaelçi, derginin Phi-

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mantık Anabilim

losopher Index ve ULAKBİM gibi indekslere girdiğini de hatırlattı. Daha sonra değerler hakkındaki mülâhazalarını ortaya koydu. Değerleri “üstün değerler” ve “araç değerler” olmak üzere iki başlık altında ele alan Korlaelçi sözlerinin devamında şunları ifade etti: “Amaç olan üstün değerlerin yerine araç değerler geçerse toplumda bozulma olur ve değersizlik başlar. Konfüçyus değerleri bir su yığını önündeki bende benzetmektedir. Eğer değerler yıkılırsa toplum bu su selinin altında kalacaktır. Dolayısıyla toplumu toplum yapan, değerlerin hayatta kalması, yaşamasıdır.” Sözlerine son vermeden önce Hilmi Ziya Ülken’in bu konudaki düşüncelerine değinen Korlaelçi, Hilmi Ziya’nın “değerler orta okul seviyesinde öğretilmeli ve kazandırılmalıdır, lise seviyesinde ise birey bu değerleri daha ileriye taşınmalıdır” düşüncesini dile getirdi. Daha sonra sözü Prof. Dr. Recep Kaymakcan’a bıraktı.

“**Değerler Felsefesinin Değerler Eğitimi Katkısı**” başlıklı sunumunda Kaymakcan, değerler eğitiminin, felsefenin aksiyoloji alanıyla ilgili olduğunu belirterek sunumun merkezine “değerler eğitimi ile değerler felsefesi arasında nasıl bir ilişki kurulmalıdır?” sorusunu koymuştu. Değerler eğitiminin ders olarak verilmesinden ziyade okul kültürü içinde sunulmasının daha pedagojik olduğunu ifade ettikten sonra değerler eğitiminin verilebilmesi için bir değerler felsefesine ihtiyaç bulunduğunu belirtti. Dolayısıyla mevcut uygulamaların kritik edilebilmesi için felsefeye ve felsefecilere gereksinim olduğunu vurguladı. Ayrıca Kaymakcan değerler felsefesiyle ilgili iki önemli soru yöneltti. **Birincisi**, ahlak literatürü geçmişten bu yana sürekli ahlâkî bir bozulma ve çöküş olduğunu iddia etmektedir. Acaba kuşakların hayata ve değerlere bakışındaki farklılık bu şekilde adlandırılıyor olabilir mi? **İkincisi** değerler eğitiminde kimin değerleri, hangi değerler öğretilecektir? Kaymakcan’a göre bu sorular değerler felsefesi bağlamında ele alınması gereken iki önemli hususa dikkat çekmektedir. Yine felsefenin değerler eğitimine katkı sağlayabileceği alanlardan birisi değerlerin analizidir.

Daha sonrasında din-ahlak ya da din-değerler ilişkisini değerlendiren Kaymakcan, başta Dünya Değerler Araştırması olmak üzere çeşitli ampirik verilere göre dindarlıkla ahlâkî değerler arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını belirtti. Yani söz konusu ölçeklere göre insanların dindarlık ölçeği yüksek olduğu halde aynı kişilerin ahlaki değerler ölçeği düşük çıkabilmektedir. Bu veriler ışığında “dindarlığın ahlaki boyutunun yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini” hatırlattıktan sonra Kaymakcan sözü müzakerecilere bıraktı.

Oturumun Müzakeresi: Müzakereye göre din-ahlak ilişkisi yeniden ele alınmalı ve bu konu üzerinde önemle durulmalıdır. Bununla birlikte dindarlık ve ahlakilik ilişkisine dair söz konusu ölçeklerin her zaman sağlıklı ya da maksada uygun sonuçlar vermemiş olabileceği ihtimali de müzakerede dillendirilen gö-

rüşler arasındaydı. Diğer yandan müzakere sırasında değerler eğitiminde sanatın bir yöntem olarak kullanılabilmesi ve değerlerin sanata (örn. şiire) aktararak öğretilmesi ifade edildi.

Dikkat çekilen bir başka konu da değerler ile bu değerlerin uygulanabilirliği arasındaki ilişkidir. Bu bağlamda “değerlerin uygulanabilirliğini artırmak adına değerlerin etkinliği azaltılmış olabilir mi?” sorusu ortaya atıldı. Yine değerlerin uygulanması konusunda ilgili olarak bu dönemde değerlere yönelik ilginin artmış olmasının uygulamadaki bir zaafiyetin işaretçisi olabileceğine dikkat çekildi. Ayrıca uygulamada “yerel” ve “evrensel” değerler ikiliğinin ortaya çıktığı vurgulanarak hangi değerlere ağırlık verileceği sorusu gündeme geldi.

Müzakerede dile getirilen konular arasında “değerler ile değer yargıları arasındaki ayırım” ve “değerlerle ilgili dilemmalar” da bulunmaktadır. Buna göre değerlerle değer yargıları birbirinden ayrı tutulmalı ve değerlerin toplumlar arasındaki durumuna bakılırken bu ayırım dikkate alınmalıdır. Dilemmaların temelinde ise değerler arasında bir hiyerarşi bulunmaması ya da bu hiyerarşinin oturtulamaması olması yatmaktadır.

“Yeni Neslin Anatomisi: “Değer”siz Kimlik” başlıklı sunumun yapıldığı ikinci oturumda Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya “yeni çağ ve yeni nesillerle birlikte değerlerin yok olduğunu, bunun bir kuşak çatışması değil değerlerin kaybı anlamına geldiğini ifade ederek” sözlerine başladı. Çetinkaya’ya göre yeni neslin kimlik özelliklerini oluşturan unsurların bir kısmı şunlardır: 1)Yeni nesil zengin bilgi birikimine rağmen erdemler ve ahlâkî açıdan geç olgunlaşmaktadır. Bunun yanında çabuk ve aceleci bir haz ve tatmin isteği içindedirler. 2)Yeni nesil içinde değerler anlam kaybına ve dejenerasyona uğramıştır.

Buna göre yeni gençlik modeli, pragmatist, çıkarıcı, fırsatçı, hazzı hatta nar-sist ve sadist olarak görülebilir. Bu değerlendirmelerin yalnızca ülkemizin dikkate alınarak yapıldığını belirten Çetinkaya, aile yapısının değişmesinin de değerler eğitimi ve aktarımında olumsuz sonuçlar doğurduğunu dillendirdi. Çetinkaya’ya göre değerlerin değişmesinin sebepleri ise şunlardır: 1) Ekonomik sebepler, 2)Hakim kültürlerin değerlere baskın gelmesi, 3)Popüler müzik (rol modeller ortaya çıkarmaktadır, 4) Değerlerin korumasız kalması, 5) İnsani hüviyetin dejenerasyona uğraması (Örn. cinayetler vb.)

Çetinkaya bu sorunlar karşısında çözüm önerileri olarak şu hususlara dikkat çekmiştir: a) Dindarlık ve ahlakilik ilişkisi üzerinde durulmalıdır, b) Ahlakta din unsuru güçlü tutulmalıdır, c) Rol model Hz. Peygamber olmalıdır, d) Medya etiği etkinleştirilmelidir, e) Teknolojik materyaller (örn. bilgisayar) değerler eğitimi lehine kullanılmalıdır, f) Çizgi filmler vb. yollarla yeni çizgi kahramanlar ve rol modeller yaratılmalıdır, g) Değerleri anlatacak yeni diziler çekilmelidir,

Oturumun Müzakeresi: Müzakere sırasında, dindarlık ve ahlakilik arasında olguda bir paralellik görülmediği tespitine dayanarak “ahlakın kaynağı nedir?” sorusu gündeme geldi. Müzakerecilerden bir kısmı sunumcunun ahlakın temeline dini eğitimi yerleştirdiğine dikkat çekti. Öte yandan müzakere esnasında İbn Haldun’a atıfta bulunularak sosyal değişimlerin daima değerlerde bir değişime sebep olduğu ve bunun da çok eski çağlardan beri farkına varıldığı ifade edildi.

Üçüncü ve son oturumda Prof. Dr. Ali Durusoy, çalışmaya “**Değer Değerlendirmeye Değer mi?**” başlıklı sunumuyla katkıda bulundu. Sözlerine değerler hakkında konuşmanın ve yazmanın zorluğunu ifade ederek başlayan Durusoy, bu durumun bir şeyin hem “içinde” hem de “üstünde” olmanın zorluğundan kaynaklandığını belirtti. Bu bağlamda Durusoy, kendi değerleriyle kuşatılmış bir yazarın değerler hakkında değerlendirme yapmasının güçlüğüne değindi.

Daha sonra “değer” kelimesinin etimolojik tahlilini yapan Durusoy, şu dört çift değer ifadesini zikretti: 1) Doğru-yanlış, 2) İyi-kötü, 3) Yararlı-zararlı, 4) Güzel-çirkin. Durusoy’a göre bu dört husustaki değerli şeyleri kendinde barındıran kişi erdemli ve mutlu olacaktır. Yine erdem ve erdemsizliği klasik felsefenin vokabüleri içinde değerlendiren Durusoy, erdemin cevhersel ve aslı olduğunu erdemsizliğin ise arazi ve fer’î olduğunu ifade etti.

Sunumu sırasında “değerlerin değerlendirmesi nasıl yapılacaktır? Değerler kendisi bir ölçü olduğuna göre değerlerin ölçüsü nedir?” sorularını dillendiren Durusoy, bir şeyin değer olma özelliğini belirginleştirmek adına değer ve değersizliğin ne olduğu üzerinde durdu. Buna göre “şeylerin varlığını koruyan veya onların varlığına varlık ekleyen, gelişmelerine katkı sağlayan, varlıklarını sürekli kılan fiiller” değerli oldukları halde “karşı tarafın varlığını bir şekilde yok eden veya eksilten fiiller” değersizdir. Sonuç olarak değerli fiillerin sahibi “erdemli insan”, değersiz fiillerin sahibi ise “erdemsiz insan” olmaktadır. Sunumunun sonlarına doğru Durusoy “kent ahlakı” meselesini ortaya attı ve bir kent ahlakının olması ya da oluşturulması gerektiğini belirtti.

Oturumun Müzakeresi: Bu sunumun müzakeresinde üzerinde özellikle durulan konulardan birisi, değerlerin ya da ahlakın ölçüsü meselesidir. Buna göre ahlakta ölçünün insan olup olmadığı tartışıldı ve “değerlerin tamamının insana ait olmadığı ancak insanı insan yapan şeyin değerlere sahip bir varlık olduğu” ifade edildi.

Son olarak, Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi, Prof. Dr. Celal Türer ve Prof. Dr. Hakan Poyraz değerlendirme konuşmalarında çalıştayın düzenlenmesi için emeği geçen, tebliğleriyle ve müzakereleriyle çok kıymetli katkılar sağlayan tebliğcilere ve müzakerecilere kalbi teşekkürlerini sunmuştur.

Müzakereciler

- Prof. Dr. A. Kadir Çüçen (Uludağ Üniversitesi)
- Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fuat Aydın (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim Çapak (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. İsmail Köz (Ankara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Lokman Çilingir (Kırıkkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. Rahmi Karakuş (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ramazan Muslu (Sakarya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Şehabettin Yalçın (Muğla Üniversitesi)
- Doç. Dr. Atilla Arkan (Sakarya Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gürbüz Deniz (Ankara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hasan Çiçek (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
- Doç. Dr. İsmail Hacinebioğlu (Süleyman Demirel Üniversitesi)
- Doç. Dr. Kazım Arıcan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Doç. Dr. Levent Bayraktar (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mustafa Çevik (Adıyaman Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kavlak (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Güncel Önkal (Maltepe Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Halil İmamoğlugil (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet Vural (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Necati Demir (Kahraman Maraş Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Şamil Öcal (Kırıkkale Üniversitesi)
- Arş. Gör. Muhammed Enes Kala (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Çalıştay Yürütme Kurulu

- Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK
- Arş. Gör. Harun KUŞLU
- Arş. Gör. Şerafettin ADSOY
- Arş. Gör. Emre ALTINTAŞ
- Arş. Gör. Senem ARSLAN
- Yakup ÖZKAN (Dok. Öğr.)
- Hüseyin AYDOĞAN (Dok. Öğr.)
- Nimet FERAH (Yls. Öğr.)